

Ministarstvo informisanja i telekomunikacija

Pariska 7

11000 Beograd

11. jun 2024. godine

Poštovani,

Povodom javne rasprave na Predlog uredbe o utvrđivanju Programa razvoja širokopojasne komunikacione infrastrukture u ruralnim i nerazvijenim područjima Republike Srbije za period 2024-2026. godine (u daljem tekstu: Program), koju sprovodi Ministarstvo informisanja i telekomunikacija (u daljem tekstu: Ministarstvo), CETIN d.o.o. Beograd-Novi Beograd (u daljem tekstu: CETIN) dostavlja svoje komentare i predloge, koji su u skladu sa važećim propisima, ali i sa relevantnim smernicama EU¹ (u daljem tekstu pojedinačno: Smernice iz 2013. godine i Smernice iz 2023. godine) na koje se Program eksplicitno i poziva.

CETIN ističe tri generalna komentara:

- 1. Program treba da bude zasnovan na tehnološki neutralnoj osnovi tako što će obuhvatiti sve vidove tehnologija sledeće generacije – kako fiksne širokopojasne mreže, tako i mobilne širokopojasne mreže.**

Obrazloženje:

U članu III, stav 2, alineja 2. Programa, uređeno je da će se zajednička izgradnja realizovati kroz *lastmile* segment – lokalnu mrežnu infrastrukturu izgrađenu na tehnološki neutralnoj osnovi. Ostatak teksta Programa nije u potpunosti usaglašen sa navedenom odredbom. Naime, u Programu se dalje, čak na sedam mesta, navodi korišćenje usluge fiksnog širokopojasnog pristupa. S tim u vezi, iako proklamovan u navedenoj alineji, princip tehnološke neutralnosti, kao obavezujući za nadležne institucije da ne favorizuju niti da isključe određene vrste tehnologije (član 125. Smernica iz 2023. godine i član 3.4. Smernica iz 2013. godine), mora biti u potpunosti i jednoobrazno uređen u tekstu Programa.

Na ovaj način, daje se prilika da se uključi i mobilna širokopojasna mreža, a što je i u skladu sa Smernicama iz 2013. godine i Smernicama iz 2023. godine u celini, a posebno sa čl. 20, 36, 46, 49, 97, 112, 113, 114. i 117. Smernica iz 2023. godine.

Predlog teksta: Sintagmu „usluge fiksnog širokopojasnog pristupa“ menjati u „usluge širokopojasnog pristupa“.

¹ Smernice Evropske komisije za primenu pravila o državnoj pomoći u vezi sa brzim razvojem širokopojasnih mreža 2013/C 25/01, kao i Smernice Evropske komisije za državni podsticaj za širokopojasne mreže 2023/C 36/01

Dodatno, u **članu III A), stav 2. Programa**, definisane su vrste mreža koje se smatraju pristupom sledeće generacije (u daljem tekstu: NGA), i to: FTTH, FTTB, VDSL i kablovski DOCSIS 3.0. U skladu sa prethodnim komentarama u vezi sa principom tehnološke neutralnosti, smatramo da je u ovom delu neophodno uključiti sve vrste tehnologija, a u skladu sa Smernicama iz 2023. godine, i to članom 19.(c) i (e), čl. 21. i 23, kao i u skladu sa članom 58. Smernica iz 2013. godine. Na ovaj način će biti obuhvaćene sve vrste u okviru fiksne širokopojasne mreže, uključujući i bežičnu fiksnu mrežu (koja trenutnim predlogom nije uključena) i ostale vrste optičke mreže – do prostorija i do razvodnih ormara (koje trenutnim predlogom nisu uključene), kao i sve vrste mobilne širokopojasne mreže.

Predlog teksta: Mreže koje se smatraju NGA moraju uključivati sledeće:

- a) FTTx (koji uključuje: FTTB, FTTH, FTTP i FTTC),
- b) VDSL,
- c) Napredne kablovske mreže - DOCSIS 3.0,
- d) Napredne bežične fiksne mreže,
- e) Napredne satelitske mreže,
- f) Mobilne 4G i 5G mreže.

- 2. Program je potrebno dizajnirati tako da svi operatori, kako operatori na veleprodajnom tržištu, tako i na maloprodajnom tržištu mogu učestvovati na javnom pozivu, u cilju ispunjenja osnovnog cilja slobodne konkurencije na tržištu koja je preduslov za niže cene, veći izbor i bolji kvalitet proizvoda i usluga za potrošače, uz istovremeno podsticanje inovacija.**

Obrazloženje:

U poslednje četiri godine je došlo do promena na tržištu elektronskih komunikacija tako da se odvojilo veleprodajno tržište aktivne i pasivne infrastrukture. Posledica ovoga je veća konkurencija u veleprodajnim uslugama pristupa i značajno smanjenje vertikalne integracije veleprodajnih i maloprodajnih usluga.

S obzirom na to da se planira državna pomoć zbog nedostatka infrastrukture elektronskih komunikacija, neophodne za pružanje usluga krajnjim korisnicima, Program bi trebalo usmeriti na izgradnju nedostajuće infrastrukture i omogućiti operatorima (pružiocima javnih elektronskih komunikacionih mreža i pripadajućih sredstava) da samostalno učestvuju u javnom pozivu. Kada je infrastruktura izgrađena, stvoreni su uslovi da više operatora na maloprodajnom tržištu pruža uslugu krajnjim korisnicima pod komercijalnim uslovima, kroz univerzalni servis ili kroz subvencionisanje potrošača koji nisu u mogućnosti da priušte plaćanje usluge pod komercijalnim uslovima (program vaučera i sl.).

Ovakav model predstavlja najbolje rešenje, prvenstveno sa aspekta razvoja slobodne konkurencije među pružiocima elektronskih komunikacionih usluga na maloprodajnom nivou i radi dobrobiti krajnjih potrošača. Dodatno, ovo će ujedno omogućiti i svim operatorima na maloprodajnom nivou da dobiju pristup novim korisnicima i razvoju njihovog poslovanja na novim tržištima.

Smernice iz 2013. godine posebno ističu značaj veleprodajne mreže koja omogućuje veći nivo konkurencije uz prisustvo većeg broja operatora koji pružaju usluge potrošačima i omogućuju raznovrsniji izbor i konkurentnije cene, a istovremeno se izbegava stvaranje monopola u pružanju ovih usluga kada bi jedan učesnik pokrивao oba navedena nivoa u lancu prodaje (tačka 78. (g) Smernica iz 2013. godine).

3. Neophodno je da Ministarstvo objavi sve podatke od značaja za sprovođenje Programa, i to:

- a) da podaci o mapiranju budu ažurirani prema poslednjem zvaničnom popisu stanovništva iz 2022. godine,
- b) da Program sadrži spisak svih lokacija na kojima je planiran razvoj širokopojasne mreže,
- c) da u ovoj fazi postupka budu određeni kvalitativni kriterijumi za rangiranje, a kako bi zainteresovani učesnici unapred imali jasniju sliku celog procesa.

Obrazloženje:

U Programu je navedeno da je Ministarstvo krajem 2021. godine, u saradnji sa operatorima elektronskih komunikacija izradilo mape dostupnosti fiksnog širokopojasnog pristupa u Republici Srbiji i rezultati su pokazali da u Republici Srbiji postoji nešto više od 290.000 domaćinstava u ruralnim predelima gde ne postoji ekonomski interes operatora za razvoj infrastrukture koja se zasniva na pristupu sledeće generacije (tzv. bele i sive NGA zone). Kako je nakon toga 2022. godine izvršen popis stanovništva, potrebno je uskladiti podatke.

Dodatno u odnosu na postojeće odredbe Programa, napominjemo da tekst treba da sadrži spisak konkretnih lokacija, kako bi zainteresovanim operatorima bilo omogućeno da daju informacije o svojoj postojećoj infrastrukturi, kao i o nameri da dodatno ulažu na tim lokacijama, što će u suštini biti osnov da se neka lokacija smatra belom, sivom ili crnom NGA zonom. Navedeno je u skladu sa čl. 40, 78. i 127. Smernica iz 2023. godine, a što podrazumeva sprovođenje javnih konsultacija nakon takvog „mapiranja“.

Smatramo da je celishodno da već u ovoj fazi budu određeni kvalitativni kriterijumi za rangiranje ponuda operatora, kako zbog pravovremenog informisanja o uslovima postupka, tako i zbog mogućnosti da u ovoj fazi daju svoje primedbe na navedene uslove, te da na pravi način zaštite svoja prava.

U nastavku ističemo i sledeće pojedinačne komentare:

1. U članu III B), stav 6. Programa, definisani su elementi ugovora između Ministarstva i izabranog operatora (u daljem tekstu: Ugovor), a koji, između ostalog, uključuju i rokove za izgradnju *middle mile* infrastrukture (element pod brojem 2)).

Komentar: Smatramo da ovaj element mora biti predstavljen javnosti te da isti treba uneti u tekst javnog poziva koji će biti objavljen. Takođe, u okviru javnog poziva potrebno je da bude objavljen i tekst modela Ugovora, kako bi učesnici pravovremeno mogli da znaju sadržaj istog.

2. U članu III B), stav 6. Programa, u tački 4) definisano je da će u Ugovoru biti uređena obaveza operatora u vezi sa ustupljenom izgrađenom infrastrukturom tako da „izgrađenu infrastrukturu održava i omogućava kontinuirano pružanje elektronskih komunikacionih usluga“.

Komentar: Smatramo da je, u cilju poštovanja transparentnosti i najbolje međunarodne prakse, poželjno da se u sâm Program unese i obaveza izabranog operatora da omogući nesmetani pristup ostalim operatorima po tržišnim uslovima. Takođe, neophodno je da Regulator ove uslove posebno reguliše primenom odgovarajuće metodologije, nezavisno od uslova koji su definisani za operatore sa značajnom tržišnom snagom, a sve u skladu sa tačkom 78. (h) Smernica iz 2013. godine.

3. U članu III B), stav 4. tačka 2) Programa, određen je rok od 20 dana od dana objavljivanja javnog poziva da se dostavi sva potrebna dokumentacija.

Komentar: Smatramo da je, imajući u vidu složenost postupka i sveobuhvatnost dokumentacije koja treba da se dostavi, a posebno izradu investicionog plana, neophodno da navedeni rok iznosi 30 dana, sa dodatnom mogućnošću produženja za dodatnih 10 dana po zahtevu učesnika.

S poštovanjem,

Dragana Ilić
Direktorka korporativnih poslova